

Карагозуева Г.Ж.

МУГАЛИМДИН ПЕДАГОГИКАЛЫК МАДАНИЯТЫ

Карагозуева Г.Ж.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА УЧИТЕЛЯ

G.Zh. Karagozueva

PEDAGOGICAL CULTURE OF A TEACHER

УДК: 370.177

Окуу процессиндеги мугалимдин профессионалдык компетенттүүлүгү жана маданияттуулугу. Азыркы учурдун системасында мугалимдин ролу. Психология жана педагогикалык көз караштан компетенттик мамилелери. Мектептин мугалимдеринин компетенттүүлүк негизинде билимин өркүндөтүү. Мектептеги окуучулардын кызыгуусун билүүгө деген эң жөнөкөй түшүнүктөрдү калыптандыруу. Коомдун адистерге карата талаптарынын деңгээли жогорулашы.

Негизги сөздөр: профессионалдык компетенттүүлүк, мугалим, окуу процесси, профессионалдуулук, мектеп, окуучулар, маданият, окутуу, адис.

Сущность профессиональной компетентности и культуры педагога в образовательном процессе. Роль учителя сегодня. Прослеживается связь компетентности с психологической и педагогической точки зрения. Повышение качества знаний школьного педагога на базе профессиональной компетентности. Формирование простых понятий для изучения интереса учащихся. Высокие требования общества к современному педагогу.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, педагог, образовательный процесс, профессионализм, школа, ученики, культура, обучение, профессионал.

Teacher's professional qualification and culture in educational process is considered in the article. Role of teacher in school today. There is a competency linkage from pedagogical and psychological view point. Upgrading qualification of school teachers on the basis of professional competency. Shaping basic concepts in learning pupil's interests. High community demand to the modern teacher's professionally important qualities of a personality.

Key words: professional qualification, teacher, educational process, competency, professionalism, school, pupils, culture, education, expert.

Учурдун талабына ылайыктуу мектеп мугалимдери окуу процессин жаңы көз караштар жана социалдык тажрыйба дайыма жаңыланууда, билим берүү тармагындагы өзгөрүүлөр, автордук педагогикалык системалардын мүмкүн болгон ар кандай түрлөрүнүн пайда болушу, коомдун адистерге карата талаптарынын деңгээли жогорулашы менен мугалимдин компетенттүүлүгү улам барган сайын актуалдуу иш жүргүзүү талап кылат.

Психологиялык жана педагогикалык көз караштан компетенттик мамилелердин методологиясын иштеп чыгуу жана анын ыкмаларын билим берүү системасына жайылтуу маселелери боюнча И.А.Зимняя, Ю.Г.Татур. Ал эми В.Д.Шадриков, В.П.Коспредиң эмгектеринде компетенттик мамилелердин негизинде дидактикалык иш алып баруу каралган.

Кыргызстанда жогорку билим берүүнү өнүктүрүү перспективасынын алкагында окумуштуу-педагогдор тарабынан келечектеги адистерди профессионалдык даярдоо компетенттик мамилелер проблемасы И.Б.Бекбоев, К.Д.Добаев, Н.А.Асипова, Л.П.Кибардина, Э.М.Мамбетакунов, И.А.Низовская, Т.М.Сияв, Ш.А.Алиевдер ж.б. окумуштуулар тарабынан изилденген.

Компетенция - (билгичтик, татыктуулук) иш аракетте тастыктаккан билим. Компетенттүүлүк латын сопрето сөзүнөн келип чыгып, тиешелүү закон, устав же болбосо акт аркылуу конкреттүү органга же кызматтагы адамга берилген укуктук мүмкүнчүлүктөр жетишүү деген маанини берет. Конкреттүү кызматта мыйзам, устав менен коюлган милдеттер.Тигил же бул тармак боюнча билим жана тажрыйба. Компетенция – кимдир бирөөлөрдүн ыйгарым укуктарынын жана укуктарынын чеги. Компетенция – белгилүү кызматтагы адамдын аныкталган суроолордун тегерегинде жакшы билимге жана тажрыйбага ээ болуусу.

Компетенттүүлүк – (лат. – шайкеш, туура келүү) – адамдын белгилүү бир кырдаалда (окуу, инсандык, кесиптик) билимдин, билгичтиктердин ар түрдүү элементтерин жана ишмердиктин ыкмаларын өз алдынча колдоно билүүгө болгон интегративдик жөндөмдүүлүгү. Компетенттүүлүк – бул мугалимдин билимдери, билгичтиктери, көндүмдөрү жана педагогикалык ишмердүүлүктүн тажрыйбасы (педагог тарабынан колдонулуучу технологиялар, методдор, ыкмалар). Компетенттүүлүк – билимдердин интеллектуалдык, моралдык, социалдык, эстетикалык, профессионалдык аспектилерин чагылдыруучу жана аларды практикалык ишмердүүлүккө колдонууга мүмкүнчүлүк берүүчү инсандык сапаттардын интегративдик мүнөздөмөсү.

Компетенциялар негизги жана предметтик болуп бөлүнөт.

Атайын (предметтик) компетенттүүлүк - негизги компетенттүүлүккө карата алганда жекече болгон жана билим берүү тарамдары менен окуу предметтеринин алкагында калыптануучу компетенттүүлүк.

Негизги компетенттүүлүк – билимдин бардык предметтер үчүн жалпы болгон мазмунунда жүзөгө ашырылуучу билим берүүнүн натыйжалары. Аларга

көп функционалдуулук жана предмет менен чектелбегендик мүнөздүү. Азыркы адамдын социалдык үзүрлүү иш аракетин үчүн зарыл. Ал эми автономдуу жана рефлексивдүү иштөөгө, ар түрдүү каражаттарды интерактивдүү колдонууга, социалдык гетерогендик топторго кирүүгө жана аларда иштей билүүгө мүмкүндүк берет. Негизги маалыматтык компоненттүүлүктөргө өз ишин пландоо жана жүзөгө ашыруу, жүйөлүү тыянак жасоо үчүн маалыматты пайдаланууга даярдык. Мындай компетенттүүлүк адамга маалыматты сынчыл талдоо аркылуу аң сезимдүү чечим кабыл алуу мүмкүнчүлүгүн берет.

Маалыматтык компетенттүүлүк – өз ишмердигин пландап, жүзөгө ашыруу, жүйөлүү тыянактарды чыгаруу үчүн маалыматты колдонууга даярдык. Бул маалымат менен төмөндөгүдөй иштей билүүнү билдирет: жетишпеген маалыматты максаттуу түрдө издөө, анын айрым бөлүктөрүн салыштыруу, бүтүндөй талдоо билгичтиктерине ээ болуу, божомол жасоо. Бул компетенттүүлүк адамдын маалыматты сынчыл кабылдоосуна негизденип, аң-сезимдүү түрдө чечим кабыл алышына өбөлгө түзөт.

Социалдык-коммуникативдиккө өзүнүн кызыкчылыктарын башка адамдардын жана социалдык топтордун таламдары менен шайкеш келтирүүгө, көз караштардын көп түрдүүлүгүн таануу жана башка адамдардын баалуулуктарын (диний, этникалык, кесиптик, инсандык ж.у.с.) таануу менен өз пикирин цивилизациялуу түрдө жактоого даярдыгы кирет.

Инсандык, социалдык жана кесиптик маселелерди чечүү үчүн диалог аркылуу зарыл маалымат алууга, аны оозеки жана жазуу түрүндө берүүгө даярдык. Башка адамдардын жана социалдык институттардын ресурстарын милдеттерди чечүү үчүн пайдаланууга мүмкүндүк түзөт.

Социалдык-коммуникативдик компетенттүүлүк – өзүнүн ой-мүдөөлөрүн башка адамдардын жана коомдук топторунун таламдары менен шайкеш келтирүүгө, көз караштардын ар түрдүүлүгүн кабыл алуу менен өз пикирин цивилизациялуу түрдө жактоого, башка адамдардын баалуулуктарына (диний, этникалык, кесиптик, инсандык ж.у.с. дөөлөттөрүнө) сый мамиле жасоого даярдык. Диалог аркылуу зарыл маалыматты алууга, жекече, коомдук жана кесиптик маселелерди чечүү үчүн аны оозеки жана жазуу түрүндө билдирүүгө жөндөмдүүлүк. Бул компетенттүүлүк башка адамдардын жана коомдук институттардын каражаттарын маселе чечүү үчүн пайдаланууга мүмкүндүк берет.

Өз ишин уюштуруу жана маселелерди чече билүүчүлүккө маалыматтагы, окуу жана турмуштук кырдаалдагы карама-каршылыктарды табууга, өз алдынча же башка адамдар менен биргеликте ар түрдүү ыкмаларды колдонуу менен аларды жөнгө салууга, ошондой эле андан аркы иш-аракеттер жөнүндө чечим кабыл алууга даярдыгы эсептелет.

«Өз ишин уюштуруу жана маселе чече билүү» компетенттүүлүгү – маалыматтагы, окуу жана тур-

муштук кырдаалдагы карама-каршылыктарды таба билүүчүлүк жана өз алдынча же башкалар менен биргеликте ар түрдүү ыкмаларды колдонуу менен аларды чече билүүчүлүк, ошондой эле андан аркы иш-аракеттер жөнүндө чечим кабыл алууга жөндөмдүүлүк.

Адистик кесиптик компетенттүүлүктүн негизги компоненттери - методикалык, инсандык, маалыматтык жактан компетенттүү болуп эсептелет. Алардын ар бирине токтолуп өтсөк.

Методикалык жактан компетенттүү:

- предметтин мектеп курсуна тиешелүү бардык окуу материалдарын жакшы түшүнөт;
- бардык темаларды окуучуларга түшүндүрө алат;
- лабораториялык иштерди аткарат жана окуучуларды да аткарууга үйрөтүүгө даяр;
- предметтик көнүүгүүлөрдү, маселелерди иштей алат жана чыгаруунун жолдорун окуучуларга үйрөтөт;
- окутуунун методдорун, формаларын, каражаттарын колдоно алат;
- баалоонун критерийлерин колдоно алат;
- окутуунун жаңы технологияларын, инновациялык методдорду колдоно алат ж.б. кирет.

Инсандык жактан компетенттүү:

- Окутуунун жаңы технологияларын, инновациялык методдорду колдоно алат ж.б.
- Окуучулардын жана педагогикалык коллективдин арасында өзүн үлгүлүү алып жүрө алат.
- Башка кесиптештери менен тажрыйба алмашууга даяр.
- Чынчыл жана өзүнүн ишке так.
- Окуу процессин башкарууну билет.
- Сабагынан жетише албаган окуучулар менен иштөөгө даяр.
- Ата-энелер менен окуу-тарбия иштерин алып барууга даяр.
- Өзү эмгектенген мектептеги иш-чараларга активдүү катышат. Мугалимдик кесиптин түйшүктөрүнө даяр ж.б.

Маалыматтык жактан компетенттүү:

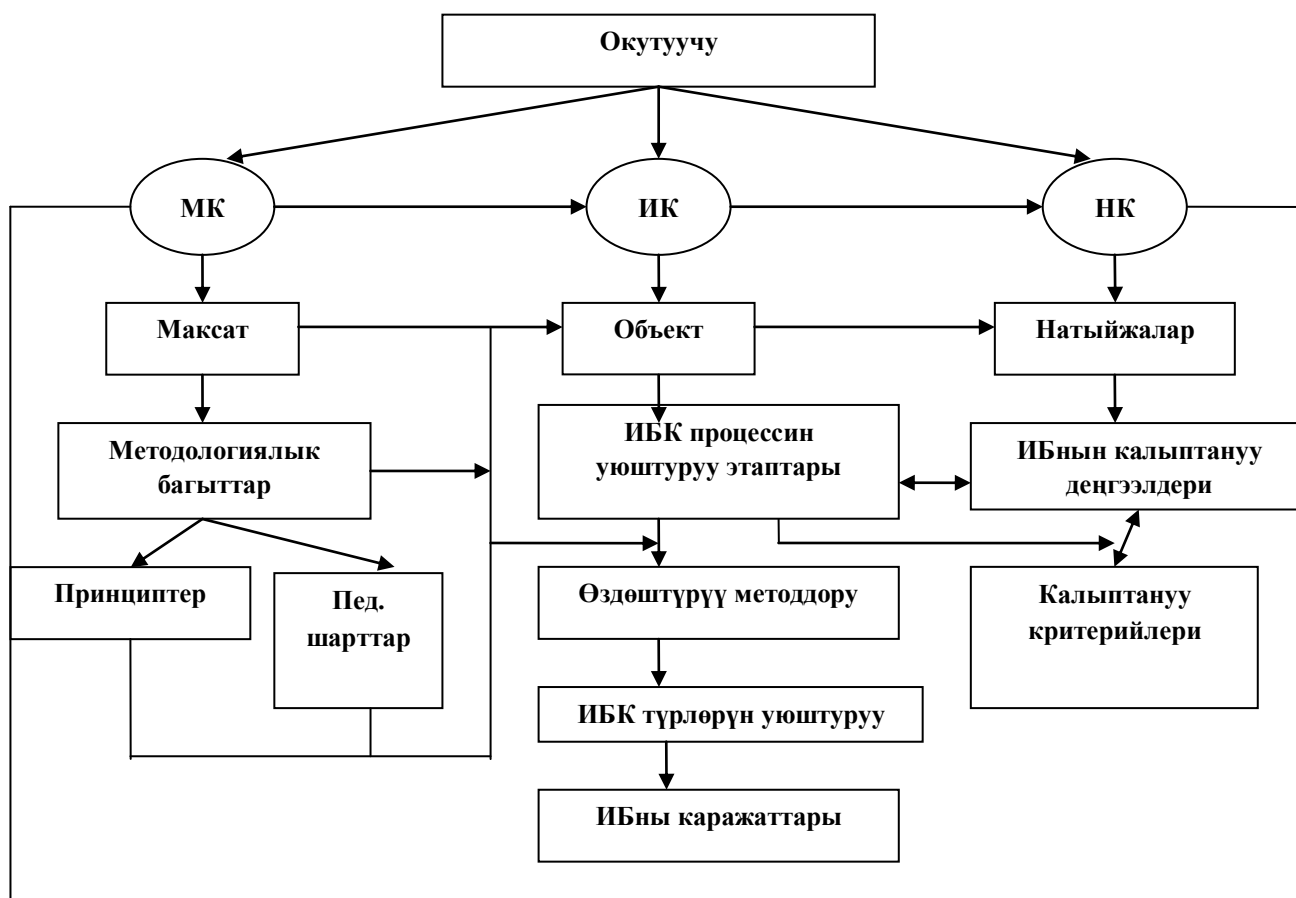
- Конституциялык жана жарандык укуктарын жана милдеттерин билет.
- Билим берүү жөнүндөгү мыйзамдар жана нормативдик документтер менен тааныш.
- Предмет боюнча билим берүүнүн нормативдик документтери, мамлекеттик стандарты, программаларды ж.б. билет.
- Билим берүү боюнча дүйнөлүк жана атамекендик тенденциялар менен таанышкан.
- Компьютердин тилин билет жана аны окутуу процесинде колдоно алат.

➤ Тиешелүү маалыматтарды интернет ресустан алууну билет.

➤ Кесиптик чеберчилигин үзгүлтүксүз жогорулатып турууну пландаштырат.

Жогоруда аталган компетенттүү педагогдор педагогикалык маданияттуулукка ээ болот.

Компетенциялардын ичинен окутуу процессинин сапатына түздөн-түз таасир этүүчү факторлордун бири мугалимдин окуучулардын жетишкендиктерин баалоо процесси. Азыркы мезгилде мугалимдин окутуу процессин пландаштыруу, жүргүзүү, жыйынтыктоо, окуучулардын жетишкендиктерине объективдүү баа берүү билгичтиктеринен окуу процессинин сапаты түздөн-түз көз каранды. Окутуу процессинде баа берүүнүн туура же туура эместигинен окуучунун билим алууга болгон кызыгуусун жандардырып, же тескеринче жоготуп алууга болот. Ошондуктан, билим берүү процессинде мугалимдердин атайы баалоо компетенттүүлүгүн калыптандырууга багытталган курстарга маани берилиши зарыл.

Эскертүү: МК - методологиялык компонент; ИК - ишмердүүлүк компоненти; НК - натыйжалуулук компоненти; ИБК - изилдөөчүлүк билгичтиктерди калыптандыруу; ИБ - изилдөөчүлүк билгичтиктер.

Биздин модель төмөндөгү компоненттерден турат:

- методологиялык компонент (МК):
- ишмердүүлүк компоненти (ИК): окутуунун субъекти жана объекти, этаптар, окутуу методдору, негизги уюштуруу формалары, педагогикалык компетенттүүлүктү калыптандыруу каражаттары;
- натыйжалуулук компоненти (НК): педагогикалык билгичтиктерин, анын негизги критерийлерине жараша калыптануу деңгээлин баалоо.

Жогоруда мектептеги окуу-тарбия ишинде адептүүлүк маселеге негизделген теориялык изил-

дөөлөр каралбаган. Мектептеги тарбия ишинде, мугалимдердин теориялык билим деңгээлин, окуу-тарбия иштерин пландаштыруу, уюштуруу сапатын, үй-бүлө менен биримдигин, ата-энелердин педагогикалык билим деңгээлин, балдардын баштапкы педагогикалык маданиятын калыптандыруу маселесинде байкалган. Алардын башкалардан айырмасы өтө эле ишенчээк, эмне үйрөтсө да кабыл алууга даяр. Ушул кезде баланын кулк-мүнөзү, жөндөмү калыптана баштайт. Баланын маданиятын калыптандырууда элдик оозеки адабияттын үлгүлөрүн пайдалануу менен педагогика жана психология илимдериндеги изилдөө усулдарын колдонуу зарыл. Аңгемелешүү окуучулардын жаңы билимин, ой жүгүр-

түүсүн, ага болгон умтулуусун, кызыгуусун билүүгө шарт түзүү.

Адабияттар:

1. Алексеева Л. Психологическая компетентность преподавателя высшей школы // Высшее образование в России. - 2007, - №8 с. - С. 103- 105.
2. Григорович Л.А. Педагогика и психология. - М., 2001г.
3. Кочетов А.И. Организация самовоспитания школьников. - Минск., 1990г.
4. Алиева Б.М. Мугалимдик кесипке даярдоодо психологиялык-педагогикалык даярдыктардын мааниси // Наука и новые технологии. - Бишкек, - 2009, - №7. - С. 266 - 268.

5. Добаев К.Д., Сакимбаев Э.Р. Государственные образовательные стандарты высшего образования нового поколения на компетентностной основе по педагогическим направлениям // Высш. обр. КР 3/13. - Б., - 2011, - С. 15- 17.

6. Рожков М.И., Байбородова Л.В. Организация воспитательного процесса в школе. - М., 2001 г.

7. Козырева О.А. Компетентность современного учителя: современная проблема определения понятия // Стандарты и мониторинг в образовании. М.: 2004. - №2. - С. 48-54.

8. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация. – М., 2002. .

9. Штольц Х., Рудольф Р. Как воспитывать нравственное поведение. - М., 1986г.

Рецензент: д.пед.н., профессор Бабаев Д.Б.